

Skudsikker krigsfilm

Anmeldelse af 3 Disc Set: Collector's Edition af Ridley Scotts BLACK HAWK DOWN.

Af [THOMAS LIND LAURSEN](#)

Jeg husker to ting, fra da jeg i foråret 2002 trådte ud af Imperial efter at have set Black Hawk Down – Ridley Scotts krigsfilm om miseren i Mogadishu: på den ene side en sanssemæssig udmattelse, på den anden et kritisk ønske om en mere nuanceret vinkel på den 'sandfærdige historie', jeg var blevet præsenteret for.

Historien foregår i 1993. Borgerkrigen i den østafrikanske republik (og tidligere italienske koloni) Somalia, der er delt mellem 14 krigsherrer, har krævet over 300.000 ofre. Uden held har FN med sin Operation Genskab Håbet forsøgt at stabilisere situationen. Bl.a. amerikanske styrker bidrager til det tilsyneladende frugtesløse arbejde. Mad er et middel til magt i det hungersramte land, og de fredsbevarende styrker ser til, mens den lokale krigsherre, Aidid, raner nødrationerne til sig i hovedstaden Mogadishu. Sult er hans våben. Uden at underrette FN iværksætter Washington en mission, hvis mål er at kidnappe Aidids to nærmeste officerer. En gruppe elitesoldater sendes ind i hovedstaden for at udføre arbejdet. Det er søndag eftermiddag den 3. oktober. Man regner med en ukompliceret aktion på ca. en halv time. Men alt går galt. 13 timer senere er 18 amerikanske soldater og godt 1000 somaliere døde. CNN viser billederne af en nøgen, død amerikansk soldat, der trækkes gennem de støvede gader under sejrskab og hujen. USA er rystet, trækker sine styrker hjem og ændrer sin udenrigspolitik radikalt; Somalia fejrer endnu årligt dagen.

Filmen bliver på Amazon.com tildelt fire ud af fem stjerner på baggrund af 834 stemmer. På International Movie Database får den 7,6 ud af 10 mulige på baggrund af 21.584 stemmer. Efterfølgende biografpremieren udkom filmen, strategien tro, på dvd. Først som en enkelt disc, siden som en dobbelt. Og da den så endvidere kom i en 3 disc udgave, var min nysgerrighed så spændt, at jeg måtte købe filmen for at tilfredsstille den. Ville jeg finde en forløsende relativisering af spillefilmens holdning til affæren i Somalia? Og ville udgivelsen kaste et forklarelsens lys over den virkning, som filmen i og med sine virkemidler havde haft på mig? Det var med disse spørgsmål som en art ledetråde, at jeg satte mig til at gennemse den omfangsrige udgivelse.

Allerede indpakning gør mig skeptisk. Min udgave prydes af en forsideillustration kendt fra de plakater, der i sin tid hang på de danske biografer: I et gyldent, metallisk lys set en desillusioneret soldat, der sidder og stirrer ud i luften fra en åbning i en helikopter. Men på bagsiden forkyndes det, at "This is not just a film. This is a true story". Under hver disc i den udfoldelige mappe gemmer sig et ord i den amerikanske hærs maksime: "Leave" "No Man" "Behind". Ergo sammenblandes lige dele snavset realisme, tvivlsomt postulat om dokumentariske kvaliteter samt glorificeringen af et stoisk ideal allerede på stuebordet foran fjernsynet. Hvad venter der ikke, når det audiovisuelle uhyre slippes løs?

Indholdet på udgivelsens tre discs er stort set delt op i kategorierne: 1)

Black Hawk Down (2002).

Filmen, 2) Produktionen, 3) Den historiske baggrund:

Disc 1 indeholder selve filmen med tre kommentatorspor: ét med instruktøren Ridley Scott & produceren Jerry Bruckheimer; ét med forfatteren bag forlægget, Mark Bowden, og manuskriptforfatteren Ken Nolan samt ét med fire amerikanske Special Forces soldater, der medvirkede i den oprindelige mission. Desuden findes ubetydelige profiler af de betydeligste medlemmer af cast og crew på denne disc.

Disc 2 indeholder 8 scener, der ikke blev anvendt i filmen, men som her kommenteres af Scott. Under den fælles titel "Image and Design" præsenteres forskellige stadier i filmens art design, mens man under overskriften "The Essence of Combat. The Making of Black Hawk Down" finder diverse aspekter af filmens tilblivelsesproces forklaret – fra manuskriptskrivningen over location-hunt og komponeringen af soundtracket til arbejdet med de visuelle effekter.

Disc 3 indeholder to dokumentarudsendelser om problematikken i Mogadishu: "Ambush in Mogadishu" (en times Frontline-udsendelse) og "The True Story of *Black Hawk Down*" (en godt 1½times History Channel dokumentar). Interviews med centrale medlemmer af cast og crew optaget i forlængelse af forevisninger for BAFTA, Editor's Guild samt American Cinematheque findes også på denne sidste skive. Hertil kommer en fremvisning af al tænkeligt publicity-materiale: et omfangsrigt plakattalleri, en musikvideo samt den oprindelige trailer. Uden for kontekst rummer denne sidste disc desuden en såkaldt Multi-angle Scene Deconstruction, der ret beset hører hjemme på disc 2. I den kan man zappe rundt mellem 6 forskellige kameravinkler anvendt i optagelsen af én og samme indstilling.

Jeg bestemmer mig for at starte bagfra, da jeg er særligt spændt på de to dokumentudsendelser. Det halvanden time lange program fra den amerikanske (sic) History Channel viser sig at have journalisten Mark Bowden som gennemgående fortæller. Det kan synes oplagt, eftersom det er ham, der er forfatter til den særdeles velresearchede, non-fiktive bestseller *Black Hawk Down. A story of Modern War*, hvorpå filmen er baseret. Men det er netop af samme grund også et problem, at manden bag forlægget, som tilmed selv var med til at omskrive sin bog til filmmanuskript, gøres til værten på programmet, der skal gå bag om filmen til 'den sande historie'. Værre bliver det kun, når det går op for én, at Bowdens bog på flere planer muliggjorde filmatiseringen af hændelsen. Åbenlyst fordi det som sagt er den, Ken Nolans filmmanuskript er baseret på, men også mindre tydeligt eftersom den støtte, projektet har brug for fra den amerikanske hær, tilsyneladende i høj grad blev opnået, fordi centrale personer i dette hierarki var fans af bogen.

Selvom udsendelsen – der under alle omstændigheder supplerer filmen glimrende ved at være betydeligt mere anskueliggørende – korrigerer enkelte sekvenser i filmen og desuden går ud over dennes rent tidsmæssige begrænsninger, idet den ser på hændelser før og efter den 3. oktober 1993, munder den alligevel ud i den selv samme hyldest af de amerikanske soldaters modige heltedåd. Hvad der på et politisk plan karakteriseres som en fiasko, bliver på et personligt og emotionelt plan fremstillet som en sejr. Somaliere kommer godt nok til orde, og vreden og volden bliver delvist forklaret, men intet rækker ved billedet af den amerikanske indsats.

Den centrale problematik om mediets forhold til virkeligheden berøres, men fastholdes ikke. Det bliver tilfældigvis en Airforce Combat Controller ved navn Dan Schilling, der passende bemærker, at det er "the potency of the graphic image which can now singlehandedly change – in this case – the foreign policy of the most powerful nation of the world", og det er ligeledes ham, der i forbindelse med en redegørelse for visse somaliske kvinder og børns dødsfald under missionen pointerer, at man skal være forsigtig med at trække tingene ud af kontekst. At have fulgt op på disse betragtninger ville have været oplagt – men også faretruende komplekst, hvilket vel sagtens er grunden til, at en sådan fremgangsmåde undlades.

Det lidt kortere, men ligeledes amerikanske, Frontline-program, "Ambush in Mogadishu", ser i højere grad på de politiske konsekvenser af sagen (bl.a. antydes nogle manglefuldt verificerede forbindelser mellem den somaliske krigsherre Aidid og Osama bin Laden – som med de seneste nyheder fra FNs efterforskningshold imidlertid alligevel ikke virker helt usandsynlige). Samtidigt skelnes der klart mellem, hvad der foregik "at the highest level in Washington" og "in the streets of Mogadishu". Og dette sproglige billede afslører programmets holdning og endelige pointe. Affæren i Mogadishu stemples uden videre parlamentering som en politisk skandale, mens soldaternes beskidte arbejde karakteriseres som en glørværdig indsats: "Herorism by any definition – in fact one of the great feats of arms of the U.S. army in modern times". – Pludselig bliver man bevidst om, at historie er ved at blive skrevet – lige foran ens øjne – på en ekstra-disc i en såkaldt collector's edition af en blockbuster fra Hollywood! Og dét er både mere spændende og langt mere skræmmende end filmens egen handling og visuelle effekts. Men dette dunkle forhold går udgivelsen (i sagens natur) ikke ind i, men rettere langt uden om.

Jeg har fået tilfredsstillet min mest påtrængende trang til et mere nuanceret og komplekst syn på filmens handling (uden dog at være kommet til nogen nævneværdig klarhed desangående) og vil vente med at gense selve filmen og høre dens forskellige kommentatorspor, til jeg har undersøgt, om Disc 2 kan redegøre for de billeder, jeg stadig kan kalde frem på det indre lærred - og for de følelser, som de i sin tid afstedkom.

Black Hawk Down er som bekendt instrueret af Ridley Scott. Kendeteggende for denne tidligere set-designer og reklame-instruktørs film er en spektakulær flair for fantastiske billeder. Hans uddannelse fra London's Royal College of Art skinner tydeligt igennem i alle hans film, men det dekorative talent er såvel hans styrke som hans begrænsning. Sine fiktive personer viser han kun ringe interesse for. Sine skuespillere efter alt at dømme ligeledes. Og det rent narrative optager ham tilsyneladende kun en anelse mere. Disse forhold præger også *Black Hawk Down*. Dramaturgisk er den beklageligt opbygget. Den halve time, filmen spiller, inden missionen begyndes, er sandsynligvis tiltænkt korte, men intime portrætter af de fiktive personer, som vi herefter skal følge (og om muligt føle med) i de voldsomme krigsscener (filmene er vel at mærke produceret af action-producer Jerry Bruckheimer (*Pirates of the Caribbean, Armageddon, Con Air, The Rock, Top Gun* etc.)). Men det virker ikke. Personerne kan være nok så meget baseret på virkelige soldater; de ender ikke desto mindre som flade, stereotype figurer. Og så snart det første skud løsnes, lader Scott for alvor personerne (skråstreg skuespillerne) i stikken. Dialogen er (selvsagt) fåmælt, men tilmed også intetsigende. Af og til indlægges en relativt rolig sekvens, hvor én får lov at udtrykke tvivl eller sorg, men skuespillet slår ikke igennem. Det er imidlertid ikke skuespillerne, der fejler noget: Det er person-instruktionen, der er utilstrækkelig. Desværre følges ingen sub-plots sideløbende med den slaviske redegørelse for missionen, så at man i det mindste ad den vej kunne komme frem til en form for indlevelse i de implicerede sind. Såvel personer, skuespillere som tilskuere er ladet alene med det kaotiske krigsspektakel. Det kan der naturligvis være en hensigt med – og hvis den er, at udmatte seeren, så lykkes det glimrende. Muligvis giver det indtrykket af næsten at være der selv, som man siger, men problemet er imidlertid, at man ikke føler med soldaterne i filmen – og det må siges at være uheldigt i en film, hvis eksplicitte budskab netop er, at krigen handler om "the guy next to you".

Jeg har håbet på at høre nogle overvejelser fra Ridley Scotts side om valget og anvendelsen af kameramanden Slawomir Idziak. Han er særligt kendt fra sit arbejde med Kieslowski på film som f.eks. *La Double Vie de Veronique* og *Bleu fra Trois Couleurs-trilogien*. Hvad det angår, bliver jeg skuffet. I forbindelse med et interview på Disc 3 har jeg hørt Scott omtale hans dokumentariske stil som en forudsætning for valget, men på Disc 2, der drejer sig specifikt om filmens udtryk omtales han ikke med et eneste ord. Det er en alarmerende mangel. Klipperen Pietro Scalia interviewes i det mindste på Disc 3, men heller ikke han optræder på Disc 2.

Til gengæld rummer disc'en en udmærket lille redegørelse for de visuelle effekter, der er anvendt i forbindelse med bl.a. kampscenerne i filmen. Således bliver de mest visuelt mindeværdige sekvenser i filmen (så som *Black Hawk* helikopternes nedskydning og efterfølgende styrt, det evindeligt oppiskede sand og støv samt de kolossale menneskemængder) pillet fra hinanden. En interessant pointe i dette indslag er de overvejelser, der gøres over såkaldte "fantastical effects", der levendegør imaginære størrelser (som fremtidige rumskibe og magiske monstre) og for hvilke publikum derfor ikke har noget perceptorisk sammenligningsgrundlag, sat over for film som dennes "reality based effects", der muliggør billeder, der f.eks. ellers ville have været for farlige at filme. I forbindelse med disse, lyder tankegangen, er publikum uhyre kritisk, fordi effekten har en velkendt virkelighed at være tro over for. Det er oplagt at tænke på filmens manuskript i samme optik.

Disc 1 indeholder en perfekt gengivelse af filmen i dens oprindelige format og med en forrygende lyd. Interessant er naturligvis de tre kommentatorspor: det første med Scott og producer Bruckheimer; det andet med de to forfattere, Bowden og Nolan; det sidste med 4 amerikanske soldater, der medvirkede i den virkelige operation – og hvoraf to portrætteres i spillefilmen. Sidstnævnte forholder sig selv sagt fortrinsvis til missionen – og gengivelsen af den. Der er enkelte tanker om forholdet mellem den vanligt underholdende Hollywoodfilm og denne, der benævnes en "documentation" og opfattes som "educational", men ellers forholder de fire sig for det meste til fakta –

såvel de i filmen foreliggende som de i erindringerne hengemte. Deres vurderingen af filmen er positiv, og holdningen er, at Scott med den har udformet "a tremendous tribute" til hver enkelt amerikansk soldat, der deltog i affæren.

Scott dominerer det første lydspor, hvor Bruckheimer kun sjældent høres (de to har vel at mærke også indtalt deres kommentarer uafhængigt af hinanden – i modsætning til fremgangsmåden på de øvrige spor). Scott udtrykker den forventede fascination af historien, som han kommenterer på flere niveauer – fra det politiske over missionens faktiske hændelsesforløb til filmatiseringen af samme. Sin stil omtaler han imidlertid aldrig. Æstetiske overvejelser ytres ikke. Intet på sporet kræver særlige forkundskaber af sin lytter.

Bedst er sporet, der rummer Nolan og Bowdens kommentarer. De drejer sig i særlig grad om forholdet mellem den virkelige historie og den dramaturgiske gengivelse af den. Og her skinner Bowdens viden om førstnævnte og Nolans om sidstnævnte på ønskværdig vis igennem. Af de to er det efter min mening Nolan, der er mest interessant at lytte til. Desværre udfolder han sjældent sine betragtninger – af og til fordi han afbrydes af Bowden, andre gange fordi en ny scene ganske simpelt påkalder sig hans opmærksomhed.

Sammenligner man de udtalelser, der falder i forbindelse med den centrale sekvens, hvor den eneste somalier fra Aidids inderkreds kommer til orde (over for den kidnappede pilot), ses det ganske kendetegnende, at de fire soldater rent væk snakker hen over scenen uden så meget som at forholde sig til den med et enkelt ord. Scott taler på lignende vis om noget helt andet hen over det meste af scenen, hvorefter han ligesom besinder sig, giver os lidt trivia om den ene af skuespillerne og et par bemærkninger om settet, der kun er en anelse mere interessante. Nolan begynder derimod med at proklamere, at dette er en interessant sekvens, der på et tidspunkt var skåret bort fra filmen. Så afbryder Bowden for at påpege, at nu kommer en af de få replikker, som han har skrevet. Nolan forsøger lidt senere at fortsætte, hvor han slap og taler om, at det var vigtigt for Scott, at filmen viste "the Somalia perspective", for ikke at kunne beskyldes for racisme eller lignende. Men Nolan selv erklærer sig uenig med denne tankegang og bemærker, netop som scenen ender, at dét her er, hvad der sker, "when you show both sides". Hvad han mener, uddybes aldrig. En ny sekvens går i gang, og talestrømmen ændrer atter retning – ærgerligt nok.

Rundt omkring på de fleste filminteresseredes reoler står en eller flere dvd-udgaver, hvor filmens cast eller crew på alternative lydspor hælder vand ud af ørene over enhver, der gider lytte. Hende statistenovre i hjørnet er min mosters faster. Hunden, der løber over gaden, kørte vi over på den sidste optagedag. Og det minder mig lige om en sjov anekdote ... Så galt er det på ingen måde med de tre spor på den her omtalte udgivelse. Men det er imidlertid vigtigt at påpege, at der – her såvel som generelt – er tale om kommentarer, der er rettet mod den bredt interesserede filmseer. De henvender sig ikke uden videre til den akademisk studerende. Derfor bliver de tre spor på denne dvd også i stort omfang påfaldende enslydende. Mellem de mange trivielle informationer glimter heldigvis perler hist og her, men det kan være en øvelse i udholdenhed at finde frem til dem.

Målgruppens betydning for udgavens udformning ses endvidere i det tidligere omtalte forhold, at hverken filmens kameramand eller klipper kommer til orde på Disc 2. I stedet holder man sig til mere umiddelbart appellerende aspekter som storyboards og visuel effects, hvormed man sikkert mener, at man lettere kan give seeren indtryk af en fornyet indsigt uden at skulle blive for teoretisk.

Omfanget af udgivelsens samlede materiale (ca. 12 timer) er overvældende og svært overskueligt. Jeg selv havde i flere omgange faretruende svært ved at holde mig det essentielle for øje. Det særlige ved *Black Hawk Down* er først og fremmest, at den beskæftiger sig med en episode i Amerikas nyeste historie. Det er hverken Anden

Verdenskrig eller Vietnam, der endnu engang genopleves på tværs og trods af tiden. Kun ti år gammel er miseren i Mogandishu, der for evigt ændrede USAs udenrigspolitik. Det er derfor forholdet mellem det dokumentaristiske aspekt og det underholdende, der er så alarmerende interessant. Ens for alle ytringer på de tre dvd'er (om det så er i fiktionen, *bag om* den eller i de ekstra dokumentarudsendinger) er deres beundring og respekt for den amerikanske soldat. Det er den mildt glorificerende skildring af deres dedikerede indsats og deres sammenhold, der dvæles ved. Selv siger Scott, at han ikke ønskede, at filmen skulle komme med svar, men rettere at den skulle stille spørgsmål. *Black Hawk Down* er ikke en politisk spændingsfilm; ifølge Scott er det vigtigste (heldigt nok) hverken sejren eller det politiske mål med operationen, men forholdet mellem soldaterkammeraterne. Det er en holdning, som man nok kan have svært ved ligefrem at modsætte sig, men problemet er ikke desto mindre den udbredte tendens, som *Black Hawk Down* kan ses som udtryk for. Den kendetegnes ved, at man vælger at anskue komplekse sager gennem enkeltstående begivenheder og et personligt, emotionelt fokus snarere end gennem kontekst og videre konsekvens, og det er en tendens, der bedst ses udfoldet netop i tidens intime dokumentarudsendinger (af danske eksempler kan nævnes bl.a. Lars Engels' *Historier fra en politistation* og Sami Saifs *Family*). Det bør diskuteres, om det er rimeligt – for ikke at tale om moralsk ansvarligt – at behandle en historisk begivenhed, som den i Somalia, i et så kropsnært og emotionelt format, i hvilket konsekvens og årsag nedprioriteres til fordel for det effektfulde og affektive. Men en sådan diskussion tages ikke op.

Enstemmig for hele udgivelsens materiale er også bekendelsen til de amerikanske idealer og til forestillingen om filmmediets sanddru forhold til virkeligheden (Scott selv mener grangiveligt, at han har gjort en art dokumentarfilm). Hele udgivelsen er dermed så at sige skudsikker. Så længe hverken billedernes sandhedsværdi eller de amerikanske værdier, som de understøtter, betvivles, når man som seer ikke frem til et alternativ til de holdninger, der lægges for dagen i filmen og det øvrige materiale. Den relativisering, som jeg søgte at finde på udgivelsen, har jeg heller ikke ligefrem *fundet*. At jeg alligevel har *opnået* den skyldes rettere, at det ekstra materiale sammen med selve filmen så at sige har presset mig så langt op i en krog, at jeg selv har måttet skære igennem.

Konkluderende må jeg sige, at *Black Hawk Down – Collector's Edition 3 Disc Set* er et medicirkus af sjældent omfang, hvis faktiske omdrejningspunkt i en medieanalytisk optik imidlertid gør udgivelsen såvel mere problematisk som mere interessant end f.eks. de (hvad omfang angår) lignende dvd-udgivelser af Peter Jacksons *Lord of the Rings*. Scotts film er Hollywood og historieskrivning i ét væk. Dens gengivelser af hændelserne i Somalia rikoletterer mellem mild mytomani og manisk mytologisering. Man må selv kunne lægge til og trække fra, når man sætter sig foran flimmerkassen.

For Historie-undervisere, der ønsker at arbejde med affæren i Mogadishu, samt undervisere i Film & TV er udgivelsen uomgængelig. For den bredt filminteresserede er her over 12 timers spændende materiale; for den teoretisk og æstetisk interesserede akademiker er ekstramaterialet af tvivlsom relevans, men Scotts billeder desuagtet i sig selv en nydelse værd.

[Udskriv denne artikel](#)

[Gem/åben denne artikel som PDF \(? Kb\)](#)

[Gem/åben hele nummeret som PDF \(??? Kb\)](#)

